

Informace o průběhu a obsahu Podzimní školy rurální sociologie

V minulém čísle časopisu *Agricultural economics* (Zemědělská ekonomika), věnovaném sociologické problematice (49 (7): 341–342), byla odborná veřejnost informována o připravované třetí Podzimní škole rurální sociologie, jejíž letošní ročník nesl název *Regional and Rural Development in the European Countryside*. V tomto čísle je již možné čtenáře seznámit s průběhem a obsahem této akce.

Podzimní škola se konala v Praze a Lánech ve dnech 11.–17. září 2003 a byla určena pro studenty doktorského studia a mladé začínající výzkumníky v oblasti rurální sociologie. Organizaci třetího ročníku tentokrát zajišťovala Česká republika (poprvé se tato akce konala ve Finsku, podruhé v Polsku), konkrétně Katedra humanitních věd a Sociologická laboratoř při České zemědělské univerzitě v Praze, ve spolupráci (stejně jako v minulých letech) s Finským centrem ruských a východoevropských studií při Univerzitě v Helsinkách, Katedrou sociologie venkova a města při Univerzitě v Lodži a Evropskou společností pro rurální sociologii. Významní představitelé výše uvedených institucí se shodli, že by bylo dobré vyvíjet úsilí a snahu i nadále a pokračovat tak, aby se v budoucnosti Podzimní školy konaly.

Cílem Podzimní školy bylo především setkání a výměna odborných zkušeností mezi mladou generací (ze zemí nejen střední a východní Evropy – začínající svou práci v oblasti rurální sociologie, sociologie venkova a města a sociologie zemědělství) a odborníky v této oblasti. Podařilo se zajistit, aby se o své výzkumné a odborné zkušenosti s mladými výzkumníky mohli podělit: Pawel Starosta (Polsko), Oleg Stanek (Kanada), Krzysztof Gorlach (Polsko), Leo Granberg (Finsko), Ilkka Alanen (Finsko), Imre Kovách (Maďarsko), Zemfira Kalugina (Rusko), Věra Majerová (ČR), Jaroslav Čmejrek (ČR).

Základní informace o konání Podzimní školy, důležitých termínech, podmínkách přijetí, vypsání hlavních tématech apod. mohli zájemci z řad studentů a mladých výzkumníků nalézt na stránkách Evropské společnosti pro rurální sociologii (www.esrs.hu). Na základě zaslání abstraktu se přihlásilo 19 uchazečů z 11 zemí, převážně (bývalých socialistických) evropských, ale také z Argentiny a Kanady. Poté komise tří profesorů (L. Granberg, P. Starosta a V. Majerová) vybrala ze všech zasláných abstraktů 12 nejlepších prací, jejichž autoři byli vyzváni k přijetí. K účasti byli pozváni: Lee-Ann Small (Kanada), Alicia Villafane (Argentina), Mihaela Citu (Rumunsko), Inna Kopoteva (Finsko), Lina Kriščiunaite (Litva), Lise Herslund (Dánsko), Ildikó Nagy (Ma-

ďarsko), Eva Kučerová (ČR), Karolina Radzka (Polsko), Alin Rus (Rumunsko), Stefano Grandi (Itálie) a Bernadett Csurgó (Maďarsko). Toto pozvání využila většina kromě dvou, kteří se omluvili na poslední chvíli, a to z osobních důvodů. Vybraným účastníkům Podzimní školy byly placeny veškeré náklady, spojené s jejich pobytem v České republice, cestovní náklady si hradil každý sám z vlastních zdrojů.

Poté, co proběhla 11. září 2003 v Praze registrace všech účastníků, byla Podzimní škola rurální sociologie slavnostně zahájena plenárním zasedáním, na kterém profesori přivítali přítomné a vyzvali je, aby se v krátkosti představili. Po obědě všichni vyslechli první (odpolední) blok přednášek. Bloky byly po celou dobu konání školy sestaveny jako dopolední a/nebo odpolední obvykle tak, že nejprve byl dán prostor jedné nebo dvěma přednáškám profesorským, pak následovala vystoupení studentská. I přes velkou rozmanitost témat se organizátoři snažili, pokud to jen trochu šlo, jednotlivé bloky co nejvíce tematicky sjednotit. Každý z přednášejících (profesori, studenti) měli pro své vystoupení vyhrazen čas jedné hodiny, v jejímž průběhu zazněl dvacet až třicet minut dlouhý příspěvek, po něm následovala diskuse, která obvykle nejen vyplnila zbylý čas, ale často se stávalo, že pokud by moderátor (vždy jeden z profesorů pro každý blok) nemusel ohlásit, že nastává čas pro další vystoupení, živě by pokračovala dále. Ukázalo se, že takto koncipovaný program všem vyhovoval právě dostatkem času pro diskusi. První den byl zakončen slavnostní večeří.

Během Podzimní školy rurální sociologie postupně zazněly tyto profesorské přednášky¹:

- *New agenda for rural studies – changing roles and relations between rural business, local state and cultural community* (L. Granberg)
- *The World Bank decollectivisation concept. A critical estimation* (I. Alanen)
- *The actual trends of the political life in the Czech countryside* (J. Čmejrek)
- *Enlargement of EU – Central-European perspectives* (I. Kovách)
- *Social participation in rural areas. A comparative approach* (P. Starosta)
- *The social development of Russian countryside under transformation and globalisation* (Z. Kalugina)
- *Forty years of thinking about regional and rural development* (O. Stanek)
- *Empirical approach to the research of social reality* (V. Majerová)

¹ Některé profesorské přednášky a všechny příspěvky studentů je možné si vyžádat na adrese soclab@pef.czu.cz.

– *Polish rural youth in the era of globalisation and individualisation* (K. Gorlach).

Protože podstatou a cílem konání Podzimní školy byly především diskuse a zlepšení práce mladých výzkumníků, v následujícím textu budou všechny jejich přednesené příspěvky v krátkosti představeny.

Jako první ze studentských prací zazněl příspěvek *Coping or adaptation? Characterising local level trajectories of agrarian change in Bulgaria and Southern Russia* (L.-A. Small). Jeho autorka v něm ze 151 kvalitativních rozhovorů s bývalými a současnými zemědělci analyzuje procesy změn v zemědělství na lokální úrovni v Bulharsku a jihozápadním Rusku. Z výpovědí respondentů vytvořila 15 skupin, které sdružují aktéry s obdobnými životními strategiemi. Výsledkem je zjištění, jak se představitelé jednotlivých skupin adaptují či zdolávají vyrovnávání se společenskými změnami postkomunistické transformace.

Příspěvek *Migrations as a factor of instability of rural society* (I. Kopoteva) se zabývá vztahem mezi migrací venkovských obyvatel a politickou a sociální nestabilitou v ruském regionu Karelia v kontextu s životními podmínkami (např. vybavenost obcí) obyvatel, kteří v oblastech zasažených migrací zůstávají.

V prezentaci *Income of Lithuanian farmers and other rural inhabitants and it influencing factors* (L. Kriščiunaite) studentka objasňuje vývoj situace na litevském venkově v průběhu minulých dvanácti let po privatizaci státního majetku. Analýzou socio-ekonomických dat (např. výše příjmů, životní úroveň obyvatel venkova zaměstnaných v zemědělství apod.) se snaží hledat východiska pro zlepšení situace ve zmíněných oblastech.

Referát *From employed to self-employed – who is the rural entrepreneur?* (L. Herslund) klade důraz na důležitost drobných živnostníků a malého podnikání při vytváření pracovních příležitostí pro obyvatele místní komunity na lotyšském venkově. Zdá se, že pro rozvoj venkovského prostoru začíná být velmi podstatné i podnikání v jiných odvětvích (např. službách) než v zemědělství. Důležitou roli v tomto podnikání hrají sociální sítě, kontakty v nich, sociální kapitál. Výše uvedené autorka rozpoznává z příběhů osob, které zaměstnávají sami sebe a žijí v jedné venkovské farnosti okresu Rezekne.

Traditional folk culture, as part of rural development in Hungary (I. Nagy) byl nazván článek, v němž autorka shledává perspektivu rozvoje venkovských regionů ve využívání možností daného prostředí, vyhledávání potenciálu místních zdrojů, ale i v budování občanské společnosti. Pro empirická sledování užívá dvou regionů v Maďarsku, které se snaží ke svému rozvoji využívat zdejších historických folklórních tradic.

Pořadatelská země byla zastoupena příspěvkem *Rural anticipation towards Welfare state (in Czech Republic with comparison to post-socialist Europe)* (E. Kučerová), který se zabýval sociálními problémy v rámci konceptu Welfare state. V empirické části je sledována odpovědnost a participace venkovanů na řešení sociálních problémů tak, aby byly využity možnosti endogenního rurálního rozvoje.

V referátu *Effects of organic farmers' activity on rural development paths in internal Mezzogiorno* (S. Grandò) považuje autor ekologické zemědělství (díky jeho socio-ekonomickým charakteristikám) za možnou cestu rozvoje evropského venkova. Vidí v něm způsob hospodaření, který podporuje využití lokálních zdrojů a profesí, které vznikají díky tomuto hospodaření a nejlépe vyhovují daným lokalitám. Výzkum zaměřuje do oblasti Mezzogiorno, v níž hledá důkazy pro svá tvrzení. Zároveň si ve výzkumu klade otázku, do jaké míry se na zmiňované problematice podílí osobní a podnikatelské aktivity každého ekologicky hospodařícího zemědělce.

O obtížnosti zavádění rozvojových programů a tržní ekonomiky na post-komunistickém venkově Rumunska informoval článek *Rural development versus traditionalism and synergy versus poverty in rural Romania* (A. Rus). Díky nelehkému historickému vývoji jsou jen obtížně nastolovány institucionální změny, decentralizace a dekolktivizace. Na tyto změny nebyla připravena mentalita lidí, institucionální rámec ani struktura rumunských vesnic. Současný rumunský venkov obývá mnoho rodin žijících v izolaci, pracujících na malých farmách. Autor nenachází potvrzení pro perspektivu rumunského zemědělství a venkova vzhledem k tomu, že stále fungují mechanismy, zavedené mafií, zemědělci „nemodernizují“ zemědělství, z něhož odcházejí mladí lidé, proto chybí nástupnická generace zemědělců. Empirické podklady získává ve třech rumunských regionech Arad, Hunedoara a Gorj.

Příspěvek *The role of individuals in the process of prompting activities in rural communities, on the need of a local leadership* (K. Radzka) se zamýšlí nad problémem neochoty obyvatel venkova angažovat se ve veřejném dění své obce a účastnit se dobrovolnických činností v rámci nevládních organizací. Autorka zdůraznila význam místních aktérů z hlediska rozvoje obce.

Představování prací mladých výzkumníků uzavřeme krátkou charakteristikou článku *Urban pressure phenomenon: The Valley of Arts case* (B. Csurgó), v němž studentka reflektuje fenomén vlivu města na venkovské oblasti. V případové studii se zaměřuje na festival umění, konaný v regionu Káli-Basin od roku 1992, kterého se účastní v roli diváků i účinkujících převážně lidé z měst a měšťané jej také organizují. Ukazuje se, že tato každoročně konaná událost má zásadní vliv na rozvoj a růst statusu šesti obcí, ležících ve jmenovaném regionu.

Poté, co byl nastíněn obsah jednotlivých prezentací, se ještě jednou ve stručnosti vrátíme k záležitostem organizačním. Jak už bylo uvedeno, Podzimní škola se konala na dvou místech, a to v Praze a v Lánech a podle toho byly do programu (mezi zmiňované bloky přednášek) zařazovány nejrůznější akce, ať už kulturní, společenské či související s hlavním tématem, tj. s regionálním a rurálním rozvojem. Během prvních dvou dnů, probíhajících 11. a 12. září 2003 v Praze, neopomněli organizátoři ponechat hostům dostatečný prostor na prohlídku pražských pamětihodností. Po cestě do druhého místa konání školy, Lán, navštívili profesori a studenti vesnici Únětice, kde byli starostou obeznámeni s historií a regi-

onálními podmínkami dalšího možného rozvoje této obce. Zastávka patříící „odborné tématice“ byla doplněna „tématikou kulturní“ – prohlídkou hradu Křivoklát. Následující tři dny trávili účastníci v Lánech, kde zazněly zbývající přednášky v blocích, ale proběhla i řada individuálních odborných konzultací studentů s profesory. Ve volném čase bylo možné zavítat do lánského „prezidentského“ parku, muzea automobilů, nově otevřeného muzea T. G. Masaryka či do pamětní síně jeho ženy Charlotty Garrigue-Masarykové. Ráno 16. září, kdy už byly všechny příspěvky prezentovány, čekala na zúčastněné celodenní exkurse – nejprve po univerzitním školním statku v Lánech, pak prohlídka lázeňského města Karlovy Vary, výrobního závodu a muzea Becherovky. Po celodenním programu následoval návrat zpět do Prahy.

Poslední den Podzimní školy rurální sociologie, 17. září, byl věnován diskusnímu semináři, na který byla pozvána také odborná veřejnost. Na závěr semináře předali profesoři studentům certifikáty stvrzující absolvování školy.

Při konečném hodnocení studenti oceňovali příležitost přednést výsledky své práce před mezinárodním týmem profesorů, navíc v přátelském a neoficiálním prostředí, ve kterém se všichni zmiňovaní sociologové snažili předávat mladým kolegům maximum dosavadně nabytých zkušeností prostřednictvím svých přednášek, diskusí k přednáškám studentů, a také v rozhovorech mimo bloky přednášek a diskusí. Zdůrazněna byla i výhoda menšího kolektivu, kde se všichni dobře seznámili, a tak si mohli lépe a bez ostychu vyjasňovat otázky a problémy v odborných tématech. To platilo i o zdokonalování se v oblasti jazykové vybavenosti všech zúčastněných. Co se týká budoucnosti školy, byla diskuse vedena k otázce, zda má hodnotit studentské práce kolektiv profesorů (jak tomu bylo dosud), anebo zda má být každému studentovi (tato varianta měla více zastánců) přidělen jeden z profesorů jako oponent. Bylo dohodnuto, že příští Podzimní škola rurální sociologie by se měla konat v Rumunsku.

*Ing. Lucie Kocmánková-Menšíková, Ing. Irena Herová,
Česká zemědělská univerzita, Praha*